

4. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні-2016.URL:

file:///C:/Users/lenovo%20ideapad%20110/Downloads/econ_2016_1_9.pdf

(дата звернення 20.11.2018 р.)

Кузьмич Андрій Васильович

ст. гр. ФМНВ -21, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., доцент Тулай О.І.

ПОНЯТТЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН І МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Міжбюджетні відносини становлять економіко-правову категорію, оскільки пов'язані з розмежуванням за кожним рівнем влади доходів, видаткових повноважень, передачі коштів у формі міжбюджетних трансфертів.

Однак сутність міжбюджетних відносин містить не тільки розмежування видаткових і дохідних джерел за рівнями бюджетної системи та розподіл фінансової допомоги. У даному дослідженні міжбюджетні відносини розглядаються як інструмент забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів. У зв'язку міжбюджетні відносини слід розуміти як відносини між державним і місцевими бюджетами з приводу розмежування видаткових повноважень, дохідних джерел відповідних органів влади та перерозподілу бюджетних коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів за умови узгодження їх інтересів і забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Категорії «міжбюджетні відносини» і «регулювання міжбюджетних відносин» тісно пов'язані між собою, проте визначення останньої не знайшло свого відображення в жодному нормативному акті, у тому числі у Бюджетному кодексі України. У ньому зазначається тільки мета регулювання міжбюджетних відносин без визначення його сутності, що свідчить про недосконалість нормативно-правової бази.

На наш погляд, регулювання міжбюджетних відносин є ширшим поняттям, що охоплює багато напрямів, а не тільки надання міжбюджетних трансфертів. Міжбюджетні відносини – це зв'язки між бюджетами різного рівня, сформовані під час заснування бюджетної системи. Регулювання міжбюджетних відносин – це процес, який виникає у сфері міжбюджетних відносин, цілеспрямований вплив на них з боку органів державної влади. Воно є частиною міжбюджетних відносин та виникає у процесі збалансування місцевих бюджетів шляхом закріплення

за ними додаткових джерел доходів або надання фінансової допомоги у вигляді міжбюджетних трансфертів.

Міжбюджетні трансферти є лише однією із форм реалізації засад міжбюджетного регулювання. Обмін коштами між бюджетами у вигляді міжбюджетних трансфертів обумовлений нерівномірністю в розподілі податків та відповідальності щодо їх використання між органами влади різних рівнів. Міжбюджетні трансферти слід розглядати як важливий інструмент бюджетного регулювання, що безпосередньо впливає на забезпеченість громадян суспільними послугами та виконання важливих економічних і соціальних програм.

Загалом, трансферти (від франц. *transfert*, від лат. *transfere* – переказувати, переносити) відображають процес передачі майнових цінностей між суб'єктами економічних відносин на безповоротній та безоплатній основі. У міжбюджетних відносинах трансфертні операції є операціями з переказу грошових коштів з бюджету більш високого рівня до бюджету більш низького рівня і навпаки [5].

Зауважимо, що сутність даної дефініції знайшла своє відображення в працях деяких вітчизняних вчених-практиків, підходи яких щодо визначення сутності міжбюджетних трансфертів в Україні наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення сутності міжбюджетних трансфертів

Автори	Визначення
В.І. Кравченко [4]	Трансферти – головний інструмент організації міжбюджетних взаємовідносин, проведення державної регіональної політики, а дотації, субсидії та субвенції є інструментами міжбюджетних відносин, які регулюють доходи місцевих бюджетів
Т.Г. Бондарук [1]	Міжбюджетні трансферти необхідно розглядати: 1) як систему фінансових відносин між державним і місцевими бюджетами різних рівнів, між місцевими бюджетами і господарюючими суб'єктами й домогосподарствами з приводу планування, формування, розподілу і використання певних бюджетних ресурсів та контролю за їх витрачанням; 2) як організаційно-правову форму мобілізації частини фінансових ресурсів одних рівнів у розпорядження бюджетів інших рівнів як за допомогою податкового розщеплення, так і прямого надання коштів
Л. В. Фещенко П. В. Проноза, Н. В. Кузьминчук [5]	Міжбюджетні трансферти визначають також як кошти, що передають з одного бюджету до іншого у формі дотацій, субвенцій та в інших формах субсидій на підставі бюджетно-правового акта з метою збалансування та вирівнювання доходів і видатків бюджетів-отримувачів, а також для виконання визначених законодавством програм і заходів

Чинне вітчизняне законодавство і, зокрема, Бюджетний кодекс України визначає міжбюджетні трансферти як кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [2].

Отже, на наш погляд, міжбюджетні трансферти в Україні є основною формою реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів.

Міжбюджетні трансферти надаються з метою:

1) коригування вертикальних фіскальних дисбалансів - покриття фіскального розриву між видатковими потребами і плановими обсягами закріплених доходів місцевих бюджетів;

2) фінансування, компенсації витрат (втрат) місцевих бюджетів, що пов'язані з реалізацією загальнодержавної політики;

3) коригування горизонтальних фіскальних розривів (фінансового вирівнювання). Трансферти використовуються для вирівнювання фінансових умов надання суспільних послуг органами місцевого самоврядування та забезпечують максимально однакові можливості надання базових суспільних послуг їх кінцевим споживачам;

4) коригування зовнішніх ефектів, що виникають при наданні суспільних послуг або впливають на якість їх надання - для компенсації органам місцевого самоврядування витрат на суспільні послуги, надання яких спричиняє позитивний або негативний вплив на інші адміністративно-територіальні одиниці;

5) координації, гармонізації витрат місцевих бюджетів, що пов'язані з реалізацією державних цільових програм. Здійснюється для непрямого стимулювання органів місцевого самоврядування до участі в реалізації заходів у пріоритетних галузях державної політики. Надання трансфертів має забезпечити управлінську гнучкість і фінансову автономію органів місцевого самоврядування та не повинне призводити до встановлення адміністративного контролю пріоритетів витрачання коштів місцевих бюджетів;

6) забезпечення ефективності справляння місцевих податків і зборів, фінансового управління на місцевому рівні. Умови надання трансфертів місцевим бюджетам мають забезпечити мінімізацію ризиків утворення негативних стимулів для органів місцевого самоврядування при формуванні доходів і проведенні видатків місцевих бюджетів. Водночас надання трансфертів може стимулювати діяльність органів місцевого самоврядування у сфері бюджетного чи податкового менеджменту;

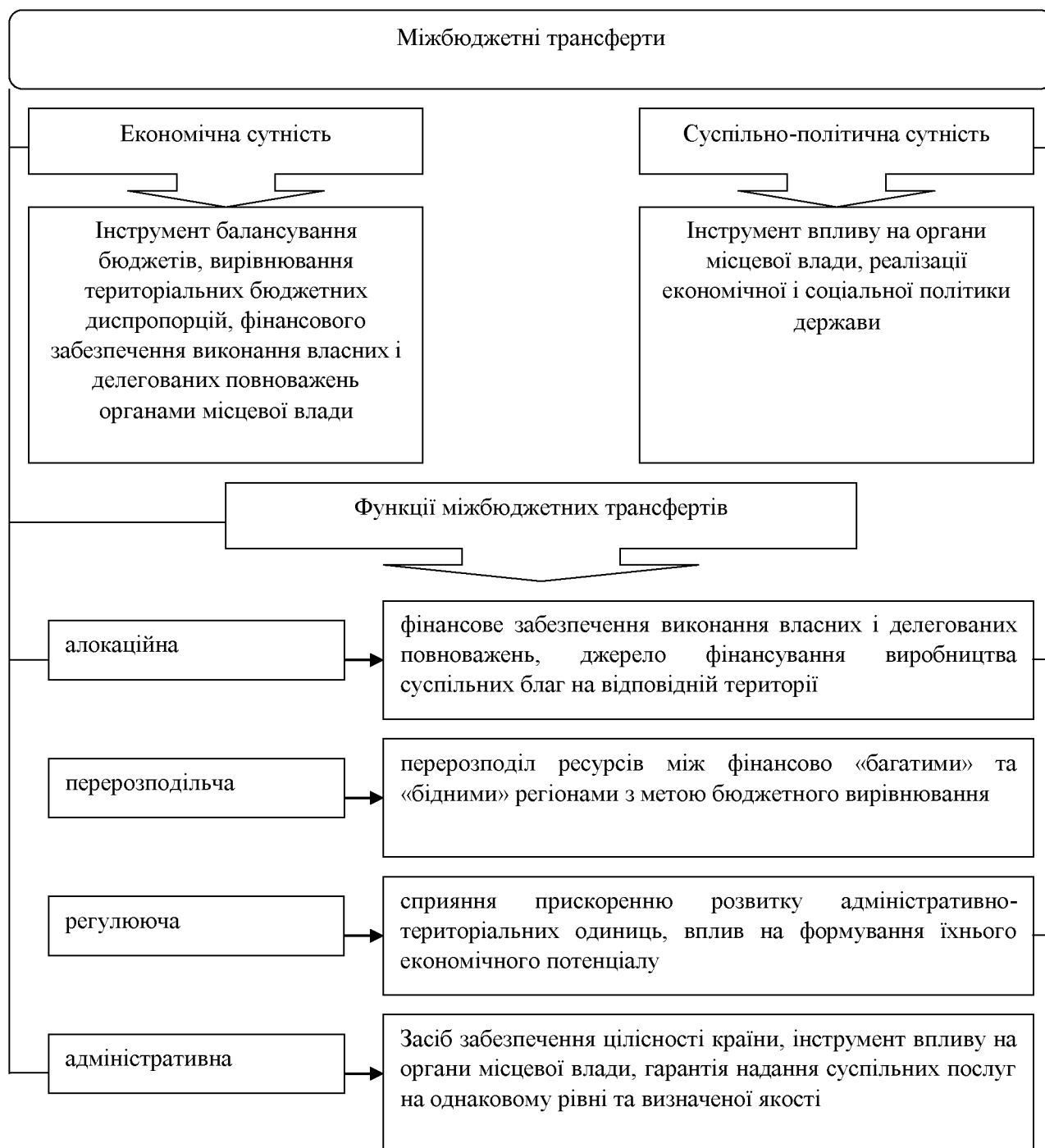

Рис. 1. Сутнісні властивості та функції міжбюджетних трансфертів [3]

7) забезпечення гнучкості реалізації макроекономічної й соціальної політики центрального уряду.

Необхідний рівень ділової активності в пріоритетних галузях економіки адміністративно-територіальних одиниць може забезпечуватися й підтримуватися через використання міжбюджетних трансфертів або їх комбінацій.

Міжбюджетні трансфери є феноменом, який має дуалістичну економічну та суспільно-політичну природу (рис. 1).

Так, економічна сутність міжбюджетних трансфертів полягає, головним чином, у збалансуванні бюджетів усіх рівнів, вирівнюванні бюджетних диспропорцій між адміністративно-територіальними одиницями, фінансовому забезпеченні виконання власних і делегованих державних повноважень.

Суспільно-політична сутність міжбюджетних трансфертів полягає у здатності здійснювати планомірний вплив на органи місцевої влади з метою забезпечення реалізації економічної та соціальної політики держави.

Вивчення сутності міжбюджетних трансфертів потребує розгляду функцій, які вони виконують. Потрібно враховувати єдність та ієрархічну підпорядкованість категорій і понять «державні фінанси», «бюджет» і «міжбюджетні трансферти». Оскільки ці поняття співвідносяться між собою як філософські категорії «загального» та «часткового», можна припустити, що коло функцій міжбюджетних трансфертів перебуває в межах функцій категорій вищого рівня.

У цьому контексті під перерозподільчою функцією розуміється переміщення бюджетних коштів між учасниками бюджетних відносин, коли одні з них отримують, а інші втрачають частину вартості. Алокаційна функція полягає у здатності за рахунок формування бюджетних ресурсів створювати/постачати суспільні блага населенню, фактично виробляючи нову вартість при гіпотетичній можливості відсутності перерозподілу корисності між окремими учасниками. Останньою є функція регулювання соціально-економічних, а особливо макроекономічних процесів, яка іманентно є притаманною бюджетним інструментам.

Визначений концептуальний поділ вважаємо продуктивним і щодо пояснення сутності та функцій міжбюджетних трансфертів. Попри переважаюче традиційне трактування міжбюджетних трансфертів як платежів «чистого» перерозподілу – переміщення коштів між окремими учасниками бюджетних відносин з метою бюджетного вирівнювання, вони виконують і інші функції. Насамперед, оскільки переміщення між окремими регіонами має на меті забезпечити у суб'єкта-отримувача фінансове покриття делегованих повноважень, трансферти забезпечують виробництво суспільних благ на відповідній території. При цьому, суто теоретично, це можуть бути за обсягами саме «повернені» ресурси (попередньо сформовані на відповідній території), що виключає перерозподіл у міжтериторіальному аспекті.

Отже, є підстави говорити про виконання міжбюджетними трансфертами алокаційної, або, інакше кажучи, «виробничої» функції, що полягає у фінансовому забезпеченні виконання власних і делегованих повноважень, і є джерелом фінансування виробництва суспільних благ на відповідній території.

Поряд із завданнями перерозподілу ресурсів між «бідними» та «багатими» у фінансовому значенні регіонами, а також забезпеченням алокації ресурсів з метою постачання суспільних благ на відповідних територіях, міжбюджетні трансферти виконують і регулюючу функцію – сприяння прискоренню розвитку окремих територій. Тобто ряд трансфертів (особливо це характерно для субвенцій) призначений не для перерозподілу ресурсів або ж виробництва суспільних чи локальних благ, а саме для впливу на економічний потенціал певного регіону.

Суспільно-політична сторона міжбюджетних трансфертів та їх здатність виступати важелем централізації, інструментом управлінського впливу дає змогу стверджувати про виконання ними також адміністративної функції. Забезпечення на локальному рівні постачання делегованих державою благ можна досягти з різним рівнем централізації бюджетних ресурсів – залишаючи частину загальнодержавних доходів, або у іншому випадку – шляхом надання трансфертів. Останні є засобом забезпечення цілісності країни, реалізації фінансової політики держави, яка втілюється через механізм надання міжбюджетних трансфертів (правила, умови, принципи). Оскільки це використовується з метою впливу суб'єктів вищого рівня на нижчі для досягнення не лише економічних, але й політичних, управлінських цілей, міжбюджетні трансферти виконують адміністративну функцію.

Відповідно, міжбюджетні трансферти є засобом забезпечення цілісності країни, інструментом впливу на органи місцевої влади, гарантією надання суспільних послуг на однаковому рівні та визначеної якості.

Таким чином, здатність міжбюджетних трансфертів до конвергенції економічного та соціального розвитку держави проявляється через їхню економічну та суспільно-політичну складові. Виокремлення означених сутнісних властивостей повніше розкриває роль міжбюджетних трансфертів в економічній системі держави та обґрунтовує напрямки їх вдосконалення в контексті досягнення соціальних цілей, забезпечення повної реалізації заходів соціальної політики, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Література:

1. Бондарук Т. Г. Щодо визначення місцевого самоврядування. *Економіст*. 2006. № 6. С. 44–46.
2. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
3. Костирко Л.А., Велентейчик Н.Ю. Механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні: пріоритети, інструменти, перспективи: монографія. Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. 280 с.
4. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1999. 487 с.
5. Фещенко Л.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України: навч. посіб. Київ: Кондор, 2008. 440 с.

Кузьмич Сергій Васильович

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник д.е.н., професор Чорна Н.П.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЯК ВЕКТОРНИЙ ОРІЄНТИР УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Проблема ефективного управління державним боргом належить до питань економічної безпеки країни. На сучасному етапі розвитку економік та глобалізації світового господарства для країн з різним ступенем розвитку ефективно управління зовнішньою державною заборгованістю є одним з ключових завдань. При цьому суттєва роль належить макроекономічному регулюванню, оскільки управління державним боргом є значущим елементом у структурі такого регулювання й спрямоване на забезпечення стабільності на макроекономічному рівні. У ринковій економіці менеджмент державного боргу інструментом макроекономічної координації і водночас є загальною компонентою відношення держави до фінансових ресурсів, до процесу їх перерозподілу між секторами економіки та верствами населення. Розгляд питань ефективного обслуговування державного боргу, поставив завдання необхідності чіткого розмежовувати таких понять, як “обслуговування боргу” та “погашення боргу”. У міжнародній статистиці під час оцінювання платоспроможності позичальника державних кредитів подається тлумачення зазначених понять у такій редакції: « Погашення боргу – це операції повернення суми основного боргу кредиторів, котрі відбуваються за рахунок здійснення амортизаційних платежів; а